

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

protection_en(accessed: 13.10.2025).

6. Proposal for a COUNCIL IMPLEMENTING DECISION establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine (COM/2022/91 final). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022PC0091>(accessed: 13.10.2025).

7. ECRE Policy Note — Movement to and from Ukraine. URL: <https://ecre.org/wp-content/uploads/2023/01/Policy-Note-43-movement-to-and-from-Ukraine-January-2023.pdf>(accessed: 13.10.2025).

Ключові слова: права людини, міжнародне міграційне право, вимушені переселенці, шукачі притулку, біженці, міжнародне право, європейське право, право ЄС.

Key words: human rights, international migration law, internally displaced persons, asylum seekers, refugees, international law, European law, EU law.

Фасій Анастасія Володимирівна

*аспірантка кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Проблематика забезпечення психічного здоров'я населення набула особливого значення через сучасні глобальні виклики, такі як збройні конфлікти, масові переміщення осіб та соціально-економічна нестабільність. Збройна агресія проти України створила безпрецедентні умови психоемоційного навантаження на населення, що вимагає системного переосмислення підходів до формування державної політики у сфері охорони психічного здоров'я. У післявоєнний період питання відновлення психологічного благополуччя громадян, реінтеграції ветеранів, осіб, які пережили травматичний досвід, а також створення умов для стійкості суспільства стають важливими елементами сталого розвитку держави.

Міжнародно-правові засади формування національних стратегій у сфері психічного здоров'я у післявоєнний період ґрунтуються на системі універсальних і регіональних актів, які визначають психічне здоров'я невід'ємним елементом права людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного благополуччя. Насамперед фундаментальним орієнтиром є Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (1946 р.), який закріплює принцип, за яким здоров'я є станом повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, а не лише відсутністю хвороб, та покладає на держави обов'язок створювати умови для його забезпечення [1, с. 52]. Важливе значення має також Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), стаття 12 якого гарантує право кожного на досягнення найвищого можливого рівня фізичного і психічного здоров'я, зобов'язуючи держави здійснювати заходи, спрямовані на запобігання, лікування та реабілітацію психічних розладів.

У системі спеціалізованих міжнародних документів ключову роль відіграють Принципи захисту осіб з психічними розладами та поліпшення психіатричної допомоги, які визначають стандарти етичного, гуманного та недискримінаційного ставлення до осіб із психічними розладами. Вони окреслюють обов'язки держав щодо створення правових і організаційних механізмів, які гарантують доступ до якісної, добровільної та науково обґрунтованої психіатричної допомоги, захист від необґрунтованої госпіталізації чи

лікування без згоди, забезпечення конфіденційності медичної інформації, а також право на оскарження рішень і перегляд примусових заходів [2]. Крім того, Програма дій із подолання прогалин у сфері психічного здоров'я (mhGAP): керівництво з питань психічних, неврологічних розладів і розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, встановлюють стандарти надання базової психіатричної допомоги у системі первинної медико-санітарної допомоги, особливо в країнах із низьким і середнім рівнем доходу; ранньої діагностики, лікування й профілактики психічних, неврологічних розладів і розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин; інтеграції психічного здоров'я у загальну систему охорони здоров'я; підготовки фахівців, які не є психіатрами, але можуть надавати допомогу при депресії, тривожних розладах, психозах, епілепсії, деменції тощо [3].

Окремої уваги заслуговує розроблений Всесвітньою організацією охорони здоров'я у співпраці з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) Посібник гуманітарного втручання mhGAP (mhGAP-HIG): клінічне ведення психічних, неврологічних та розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, у гуманітарних надзвичайних ситуаціях [4] призначений для надання першої лінії допомоги при психічних, неврологічних та розладах, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, в умовах гуманітарних надзвичайних ситуацій – тобто коли доступ до фахівців обмежений або відсутній. В умовах сьогодення, увага до заходів підтримки стану психічного здоров'я зменшується, ресурси виснажуються, а ризики психосоціального стресу зростають. mhGAP-HIG покликана забезпечити алгоритми оцінки та керування такими станами як гострий стрес, скорбота, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), психоз, епілепсія, інтелектуальні порушення, шкідливе вживання алкоголю та наркотиків, ризик самогубства.

Щодо постконфліктного відновлення особливого значення набувають Керівні принципи міжвідомчого постачання послуг у сфері психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайних ситуацій (IASC Guidelines, 2007 p.), які визначають рамкову модель міжсекторальної взаємодії державних органів, гуманітарних структур і міжнародних організацій. Документ розроблений Міжвідомчим постійним комітетом ООН (IASC) у 2007 році з метою забезпечення системного, узгодженого та етичного підходу до надання допомоги людям, які пережили надзвичайні ситуації – війни, збройні конфлікти, природні катастрофи чи масові переміщення. Керівні принципи IASC ґрунтуються на правах людини та гуманітарних стандартах, визнаючи, що психічне здоров'я та психосоціальна підтримка є невід'ємною складовою загальної гуманітарної відповіді. Вони пропонують дворівневу структуру дій:

- мінімальний набір заходів – передбачає першочергові дії, які мають бути реалізовані негайно для забезпечення базової безпеки, доступу до інформації, соціальної підтримки, первинної психологічної допомоги, запобігання дискримінації та насильству.

- комплексна підтримка – включає довгострокові заходи з відновлення системи охорони психічного здоров'я, розбудови інституцій, підготовки кадрів і створення сталих сервісів для населення, що постраждало від кризи. Документ також містить матрицю дій, яка демонструє рівні підтримки – від базових послуг і безпеки до спеціалізованої психіатричної допомоги.

На нашу думку, процес імплементації міжнародно-правових засад у національну післявоєнну стратегію психічного здоров'я повинен відбуватися через послідовну трансформацію правового, інституційного та операційного просторів держави, яка поєднує нормативні зміни з практичними механізмами реалізації. В правовому полі це означає підготовку та прийняття спеціалізованого нормативно-правового акта, який би закріплював основні принципи з охорони психічного здоров'я, з урахуванням стандартів Пакту про

економічні, соціальні і культурні права, Принципів ООН щодо захисту осіб з психічними розладами та рекомендацій ВООЗ (зокрема mhGAP і IASC). Законодавчі зміни мають одночасно визначити повноваження й відповідальність центральних і місцевих органів влади, фінансові механізми і гарантії міжсекторальної взаємодії.

В період активних воєнних дій та у післявоєнний період, повинні бути визначені операційні алгоритми для екстреного реагування. Механізми екстреного реагування можуть бути у формі мобільних бригад, кризових центрів, маршрутів доступу для вразливих груп — усе це в межах гармонізованих протоколів, дозволяє оперативно масштабувати послуги під час локалізованих чи масштабних криз.

Паралельно необхідно інтегрувати послуги психічного здоров'я в первинну медичну допомогу, освітні заклади й соціальні служби, що забезпечить раннє виявлення й комплексну підтримку; ця інтеграція вимагає розроблення клінічних маршрутів пацієнта, протоколів перенаправлення та інформаційних систем, які гарантують безпечний обмін даними й захист приватності.

На основі викладеного ми можемо запропонувати формування єдиної національної системи управління психічним здоров'ям у післявоєнний період, що поєднує міжнародно-правові стандарти, інституційні механізми координації та сучасні підходи до міждисциплінарної взаємодії. Йдеться не лише про відновлення мережі медичних закладів чи розширення доступу до психологічної допомоги, а про створення структурно нової моделі державної політики у сфері психічного здоров'я, в якій ключову роль відіграватиме принцип інтегрованості, тобто поєднання медичних, соціальних, освітніх, правових і гуманітарних ресурсів у єдиному координованому просторі.

Реалізація зазначених пропозицій дозволить перетворити сферу психічного здоров'я на один із пріоритетних напрямів післявоєнної відбудови України, забезпечивши її стійкість, адаптивність до кризових умов і відповідність міжнародно-правовим стандартам у галузі прав людини та охорони здоров'я.

Доречно зазначити, що в Україні вже відбулися певні зрушення у напрямі гармонізації національної політики з міжнародними стандартами охорони психічного здоров'я. У 2023 році затверджено Ментальне здоров'я як пріоритет державної політики [5], створено Координаційний центр при Кабінеті Міністрів України [6], розроблено Національну програму «Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка» [7] за підтримки ВООЗ і Європейської комісії. Ці ініціативи стали першим кроком до формування системного підходу, орієнтованого на права людини, децентралізацію послуг та інтеграцію психічного здоров'я у загальну систему охорони здоров'я. Водночас, українське законодавство залишається фрагментарним, а правові механізми реалізації права на психічне здоров'я не забезпечують повної відповідності міжнародним стандартам та умовам надзвичайного стану. Тому сьогодні Україна має розробити цілісну систему управління психічним здоров'ям, яка б інтегрувала підходи міжнародних актів у національну систему з урахуванням потреб постконфліктного відновлення та забезпечувала ефективні механізми реагування на психосоціальні наслідки конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гольденберг Т.В. Правовий статус Всесвітньої організації охорони здоров'я. *Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Національний університет «Одеська юридична академія»*, Одеса, 2019. 242 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/563420c2-ee53-4c8d-8467-a3b796ab23bc/content>

2. Принципи захисту психічно хворих осіб і поліпшення психіатричної допомоги. URL: <http://prava-lyudyny.org/pryntsypy-zahystu-psyhichno-hvoryh-osib-i-polipshennya>.
3. Mental Health Gap Action Programme (mhGAP) guideline for mental, neurological and substance use disorders. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/93e56376-0e64-4a08-bdd0-703313be5354/content>
4. mhGAP Humanitarian Intervention Guide (mhGAP-HIG). URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/8526b61b-e81b-4458-9d68-4f4ac712831f/content>
5. Про затвердження плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 21 червня 2024 р. № 572-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/572-2024-p#Text>
6. Координаційний центр з психічного здоров'я. URL: <https://mentalhealthua.org>.
7. Офіс першої леді, МОЗ та партнери запускають Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ofis-pershoyi-ledi-moz-ta-partneri-zapuskayut-nacionalnu-programu-psihichnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>

Ключові слова: право на охорону здоров'я, психічне здоров'я, міжнародне право, права людини, міжнародні стандарти, ВООЗ, принципи захисту осіб з психічними розладами.

Key words: right to health care, mental health, international law, human rights, international standards, WHO, principles for the protection of persons with mental disorders.

Науковий керівник: докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри морського та міжнародного права Міжнародного гуманітарного університету Андрейченко С. С.

Чернявський Марк Віталійович

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ ООН І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Миротворчі операції Організації Об'єднаних Націй (ООН) виникли як практичний механізм реагування міжнародного співтовариства на кризові ситуації та збройні конфлікти. Статут ООН не містить прямого положення про такі операції і, відповідно, не встановлює для них спеціального правового режиму. Окремого міжнародного договору, що регулював би діяльність миротворчих місій, також не існує, що породжує питання щодо застосовного права, зокрема міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини.

Сучасні миротворчі місії часто здійснюються в умовах активних збройних конфліктів, де сторони продовжують бойові дії, а традиційна функція «буфера» між сторонами конфлікту доповнюється широким спектром завдань. До них належить захист цивільного населення від фізичного насильства, забезпечення безпечного середовища для надання гуманітарної допомоги, підтримка державної влади та реформи сектору безпеки, роззброєння, демобілізація і реінтеграція колишніх учасників конфлікту, а також сприяння захисту прав людини та реалізації національної та міжнародної юстиції [1].

Секція № 9

Міжнародні універсальні механізми захисту прав людини

КАНЄНБЕРГ-САНДУЛ О.К.

Особливості міжнародно-правового регулювання статусу українських біженців в Європейському Союзі.....183

ФАСІЙ А.В.

Міжнародно-правові засади розроблення стратегій психічного здоров'я у післявоєнний період.....185

ЧЕРНЯВСЬКИЙ М.В.

Миротворчі операції ООН і забезпечення норм міжнародного гуманітарного права та прав людини у період збройних конфліктів.....188

БУГАЄЦЬ А.С.

Сучасні тенденції міжнародно-правового регулювання інтелектуальної власності.....191

Секція № 10

Захист прав людини в інформаційній сфері: сучасні виклики

ДРАКОХРУСТ Т.В., КРАВЕЦЬ А.А.

Перспективи розвитку біометричних технологій у сфері міграції (EES): виклики для права та суспільства.....194

ДРАКОХРУСТ Т.В., ПЕТРЕНКО В.А.

Вплив EES на свободу пересування осіб у Європейському Союзі.....196

ВИШНЯКОВА А.О., ДИМОВ К.Б.

Особливості доказування злочинів, які пов'язані із пропагандою.....197

ГРАБИНСЬКИЙ М.І.

Цифрові права людини: еволюція, виклики та перспективи правового регулювання....201

ГРУШКО М.В.

Кіберпростір як нова сфера збройного протистояння: міжнародно-правові виклики....204

ВОЙТОВИЧ П.П.

Право на правду та інформаційні права людини: постановка проблеми.....206

БОНДАРЬ О.В.

Адміністративні процедури доступу до публічної інформації як елемент належного врядування.....208

ОМЕЛЬЧЕНКО І.І.

Співвідношення принципу пропорційності з принципами міжнародного гуманітарного права.....211